

a boli by užšie a organickejšie primkli celý postup skúmania k otázkam poľnohospodárskej ekonomiky ako k problému základného významu.

Za určitý nedostatok treba považovať aj postup, že v niektorých prípadoch sa koncipujú všeobecnejšie závery na základe kusých a málo početných empirických faktov, čím tieto závery strácajú na presvedčivosti.

Napokon treba konštatovať, a to sa konštatovalo aj v závere sympózia, že túto vedecko-výskumnú činnosť spomenutého kolektívu i jej doterajšie výsledky treba hodnotiť ako cenný prínos k poznaniu života našej dediny a k riešeniu problémov jej ďalšieho rozvoja. Osobitne treba hodnotiť zvýšené pracovné úsilie pracovníkov katedry, ktorí napriek svojim značne vysokým pedagogickým úväzkom sa zodpovedne zhostili zložitej problematiky tohto výskumu a že do neho systematicky zapájajú svojich poslucháčov, čím výučbu marxizmu-leninizmu organicky spájajú s praxou a životom. Kladne treba hodnotiť aj to, že za účasti zainteresovaných odborníkov — agronómov, sociológov, právnikov organizujú kolektívne diskusie a hodnotenie hotových čiastkových prác a že aj takýmto spôsobom čerpajú poznatky pre zlepšovanie a prehlbovanie svojej vedeckovo-výskumnej činnosti.

M. Katriák

PODNETNÉ ROKOVANIE O POŇATÍ A VÝUČBE VEDECKÉHO KOMUNIZMU

Snaha po prekonaní dogmatickej stagnácie spoločenských vied je u nás stále intenzívnejšia. Preto aj v súčasnej kritike výučby marxizmu-leninizmu na vysokých školách vidíme veľa správneho. Nemožno neodsudzovať často sa opakujúce prednášky, ktoré hovoria o všetkom a o ničom, používanie planých fráz apogetického charakteru, ktoré nemôžu byť *návodom do života*, odtrhnutosťou výučby od charakteru vysokých škôl a charakteru budúceho povolania absolventov. Ani od roku 1957 u nás zavádzaná výučba *vedeckého komunizmu* — tretej, v období dogmatizmu nedoceňovanej súčasti marxizmu-leninizmu — neprekonalá mnohé nedostatky výučby marxizmu-leninizmu. Ako životne dôležitá otázka ďalšieho rozvoja teórie vedeckého komunizmu javí sa úloha priblížiť vedecký komunizmus k teórii sociológie, k teórii riadenia, opierať výklad o výsledky prieskumov, o štatistiky, o hlbokú analýzu súčasnej štruktúry kapitalizmu a socializmu.

Týmto otázkam, najmä verejnému posúdeniu a prediskutovaniu makety pripravovanej populárnej príručky *Základy vedeckého komunizmu*, ktorú spracoval kolektív autorov pri Ústave marxizmu-leninizmu pre vysoké školy v Prahe a ktorá vyjde ešte v tomto roku tak v NPL, ako aj vo VPL, bolo venované štvordenné celoštátne stretnutie učiteľov marxizmu-leninizmu v dňoch 25.—28. februára t. r. v Lišne u Benešova. Príručka iste vyvolá v našej verejnosti veľký ohlas. Ide o prvú príručku svojho druhu v krajinách tábora socializmu, čo svedčí o avantgardnej úlohe našich pracovníkov v tejto oblasti. Preto sa na diskusií o makete zúčastnili aj zástupcovia z SSSR (kde zavádzajú vedecký komunizmus intenzívne do výučby na vysokých školách) i z MLR.

O štruktúre pripravovanej príručky len veľmi krátko: I. časť sa zaoberá predmetom, metódou a prehľadom doterajšieho vývoja teórie vedeckého komunizmu, II. časť, spolu 8 kapitol, má nadpis *Kapitalizmus* a III. časť obsahuje tak isto 8 kapitol, je venovaná otázkam budovania socializmu a prechodu ku komunizmu.

Niekoľko informácií o priebehu verejného posudzovania makety knihy *Základy vedec-*

kého komunizmu: Predovšetkým bolo privítané precíznejšie ako doterajšie vymedzenie definície vedeckého komunizmu i jeho vzťahu k historickému materializmu a marxistickej sociológii (časť prof. M. Kalába).

Vedecký komunizmus ako tretia súčasť marxizmu-leninizmu je tu charakterizovaný ako *sociálnopolitická teória robotníckej triedy*, „zahrnuje široký okruh otázok sociálnej štruktúry spoločnosti, teórie tried a triedneho boja, teórie a taktiky socialistickej revolúcie a diktatúry proletariátu, otázok teórie, metódy výstavby a riadenia komunistickej spoločnosti v oboch jej fázach“. Vedecký komunizmus ako vyústenie historického materializmu a politickej ekonómie do politickej revolučnej praxe robotníckej triedy nie je len jednoduchou dodatočnou „praktickou aplikáciou“ marxistickej filozofie a politickej ekonómie, ale organickou súčasťou marxizmu ako ideológie robotníckej triedy. Pritom jednota objektívnych záujmov robotníckej triedy s potrebami zákonitého vývoja spoločnosti umožňuje, „aby teória vedeckého komunizmu zostala objektívnou vedou bez toho, aby prestala byť ako politická ideológia výrazom záujmu robotníckej triedy“.

Oproti predchádzajúcim snahám v tábore socializmu redukovať teóriu vedeckého komunizmu na dejiny medzinárodného robotníckeho hnutia poukazuje príručka na odlišnosť metódy oboch disciplín, ukazuje, ako teória vedeckého komunizmu môže na „základe štrukturálnej analýzy súčasnej spoločnosti odhaľovať vývojové zákony sociálnopolitického procesu bez toho, aby musela rekonštruovať celý zložitý vývoj danej epochy v jej chronologickom slede“.

Príslušná kapitola sa stavia proti zamieňaniu historického materializmu s marxistickou sociológiou alebo s vedeckým komunizmom, t. j. s konkrétnymi spoločenskými vedami, stavia sa však aj proti konštituovaniu sociológie, odtrhutej od historického materializmu, t. j. od svetového názoru, i od „spoločenského programu“, t. j. od vedeckého komunizmu a politickej praxe (pozri tendencie v Poľsku). Je naopak za úzku spoluprácu filozofov — i pracovníkov z oblasti vedeckého komunizmu a sociológie (ktorá sa bude vydelovať na špeciálne sociologické disciplíny), bez čoho nie je náš spoločenský výskum mysliteľný.

V diskusii sa, pravda, vyskytli aj názory, protirečiace týmto vymedzeniam, stotožňujúce napr. vedecký komunizmus s marxistickou sociológiou. Aj keď sa ukázala potreba jasnejšie formulovať genézu vedeckého komunizmu, požadovala sa predovšetkým aktívna práca na *sociologizácii* vedeckého komunizmu, a to ako pri vedeckovýskumnej práci, tak aj pri výučbe na vysokých školách.

K definitívnej úprave príručky iste prispievajú také pripomienky ako napr. návrh začleniť osobitnú kapitolu o súčasnej epoche, presnejšie rozpracovať charakteristiku prvej etapy komunizmu (robotnícke hnutie napr. už tri razy hovorilo o skorom vybudovaní komunizmu), presnejšie určiť *ukazovatele* hospodárskeho súťaženia medzi dvoma svetovými sústavami. Bude aj potrebné hlbšie sa venovať pojmom „otvorená“ a „uzavretá“ spoločnosť, podrobnejšie preskúmať jednotlivé etapy budovania socializmu a komunizmu a rozpracovať pojmy „završovanie budovania socializmu“, „budovanie vyspelej, resp. rozvinutej socialistickej spoločnosti“ atď. Žiadalo sa tiež presnejšie formulovať pojmy „kultúra“, „kultúrne dedičstvo“ i otázky, ako sa u nás veda stáva výrobnou silou.

Veľa pripomienok bolo k častiam pripravovanej príručky, ktoré sa zaoberajú koexistenciou (kapitalizmu a socializmu) i vzťahmi krajín tábora socializmu. Problémy integrácie socialistických krajín sú vôbec u nás veľmi zjednodušované. Pri prerokovaní kapitoly *Národnostná otázka pri výstavbe socializmu a komunizmu* sa žiadalo upustiť od všeobecných konštatovaní, rozviesť také pojmy, ako je faktická rovnosť, faktická rovnoprávnosť, vyrovnanie, štátprávne riešenie, splyvanie, zbližovanie, vzájomnosť atď., no hlavne budovať viac na základe rozboru našej československej skutočnosti, na základe posledných záverov a uznesení strany a presnejšej charakteristike cieľov národnostnej

politiky KSČ. Ku kapitole o politickej organizácii socialistickej spoločnosti boli pripomenky najmä v tom zmysle, že treba lepšie rozpracovať otázky vedúcej úlohy strany v spoločnosti, ukázať jednotu i rozpornosť vo vzťahu strany a ľudu a najmä treba presnejšie určiť obsah pojmov — dnes tak aktuálnych — ako je *vedenie* a *riadenie*.

Diskusia k časti *kapitalizmus* ukázala, nakoľko je potrebné vyrovnáť sa s novou literatúrou zo Západu, resp. o Západe, zbaviť sa pri hodnotení súčasných procesov v kapitalistických krajinách dogmatickej metódy ilustrácií a umelého hľadania faktov na potvrdenie niektorých téz K. Marxa a F. Engelsa ako aj nerešpektovanie faktov. Ak sa na to nedbá, môže to viesť k podobným formuláciám, ako že štátnomonopolistický kapitalizmus je pre pracujúcich horší ako monopolistický, ten zas horší ako liberálny atď., čím však pravde ani socializmu nijako nepomáhame. V diskusii sa žiadalo venovať viac pozornosti rozpracovaniu otázok súčasného kapitalistického štátu, vzťahu imperialismu a demokracie, otázok parlamentarizmu, západnej integrácie, úlohy robotníckej triedy a podmienok ako aj taktiky boja komunistických strán, proste, hlboko analyzovať celú politickú štruktúru buržoáznej spoločnosti a jej tendencie.

Popri iných záveroch z diskusie k príručke (t. j. popri požiadavkách úpravy jednotlivých kapitol) predovšetkým sa vyžaduje urýchlene na základe skúseností s prípravou populárnej príručky pristúpiť k vypracovaniu vysokoškolskej učebnice *Základy vedeckého komunizmu*.

Živá pozornosť účastníkov celoštátneho sústredu bola venovaná i otázkam sociológie a sociologického prieskumu ako kardinálnym otázkam ďalšieho rozvoja vedeckého komunizmu. Obídeme tu niektoré teoretické i praktické problémy, ktoré sú všeobecne známe, a pristúpime k problému, ako sociologizovať vedecký komunizmus. Predovšetkým si treba ozrejmiť niektoré skúsenosti z doterajšieho priebehu výskumu v ČSSR i v zahraničí; vyhnúť sa v prístupe k programu sociologického výskumu jednostrannému indukтивizmu; spájať indukčnú a dedukčnú metódu a podkladať výskum príslušnými *vedeckými hypotézami*.

To je práve otázka ďalšieho rozvoja vedeckého komunizmu, ktorý narába so solidnými vedeckými hypotézami, má vypracované široké kontúry prechodu od kapitalizmu ku komunizmu, no chýba mu často (pri výskume i výučbe) práve poznanie interakcie vzťahov v spoločnosti, rozbor základných buniek spoločenských vzťahov, kolektívov a kolektív.

Otázky ďalšieho budovania socializmu u nás sú oveľa zložitejšie, ako sme si to prv predstavovali. Na to sa musí pamätať aj pri výučbe marxizmu-leninizmu. Preto celoštátne sústredenie urobilo zo svojho rokovania konkrétny záver: zvedčiť výučbu marxizmu-leninizmu, priblížiť ju charakteru školy i praxe absolventov, *zaradiť do výučby vedeckého komunizmu sociológiu a dávať takto poslucháčom komplexný úvod do makrosveta socializmu i do mikrosveta, pre ktorý absolventov tá-ktorá vysoká škola pripravuje*. To znamená, že poslucháči musia hlboko poznať jednak *model* našej spoločnosti a jednak *model* budúcich pracovísk. Pri výučbe sa potom musí viac používať *metóda inscenácie a situácie*, ktorá by pomáhala samostatnej orientácii poslucháčov v spoločenskom živote. To, samozrejme, môže zabezpečiť len úzka spolupráca pracovníkov všetkých troch súčastok marxizmu-leninizmu na vysokých školách, a nie iba sami pracovníci v odbore vedeckého komunizmu.

Najďalej v príprave spájania výučby vedeckého komunizmu so sociológiou sú katedry marxizmu-leninizmu na Vysokých školách technických. V predložených perspektívach, programoch (doc. B. Weiner, pozri aj jeho príspevok v Kultúrnej tvorbe (1964), č. 9) sa vychádza z toho, že v prvej časti výučby vedeckého komunizmu na technikách by sa predniesol všeobecný základ a ďalej by pokračoval špeciálny kurz, ktorý by vysvetľoval napr. takéto otázky:

teoretické základy riadenia, vývoj systémov, inštitucionálne a mimoinštitucionálne väzby;

účasť pracujúcich na riadení;

vzťahy medzi straníckou organizáciou a masovými organizáciami pracujúcich, princíp jedného vedúceho atď.;

vzťahy nadriadených k podriadeným, jednotlivca ku kolektívu, vzťahy medzi kolektívami;

charakter práce a vzťah k práci, dialektika vzťahov medzi technikou, ekonomikou, politikou, morálkou;

vzdelanie, kvalifikácia, uvedomenie, materiálne záujmy, sociálna štruktúra závodov, postavenie a úloha technickej inteligencie atď.

O prínose takéhoto postupu — oproti doterajšej situácii — nemôže byť pochybností. Zložitejšia sa javí, pravda, otázka vypracovania programu pre univerzitné smery štúdia, napr. na fakulte filozofickej, lekárskej, lebo prírodovedeckej. No aj tu je reálne prechádzať od prednášania všeobecného základu vedeckého komunizmu k podávaniu základov teórie riadenia a ďalších otázok i k tomu, aby sa sami poslucháči naučili niektorým metódam socialistického výskumu a aby sa na niektorých odboroch štúdia zabezpečila špeciálna príprava sociológov, napr. kombinovaným štúdiom filozofie a prírodných vied (matematiky).

Samozrejme, že otázky nie sú také jednoduché. Budú si vyžadovať viac samostatnosti na katedrách marxizmu-leninizmu, zlepšenie prípravy kádrov učiteľov pre výučbu vedeckého komunizmu, zladenie a profilovanie zamerania vedeckovýskumnej práce katedier atď. No i napriek tomu závery celoštátneho sústredujúceho i jeho odporúčania odborovej komisii Ministerstva školstva a osvetu sú veľmi sľubné a možno ich len privítať.

J. Zvara